

Osrednje razstavišče Mestne knjižnice Velenje

DR. MATJAŽ KMECL

Ob devetdesetem rojstnem dnevu

Avtorica razstave: Andreja Jurkovnik
Oblikovalec: Peter Groznik - Peč

Viri:

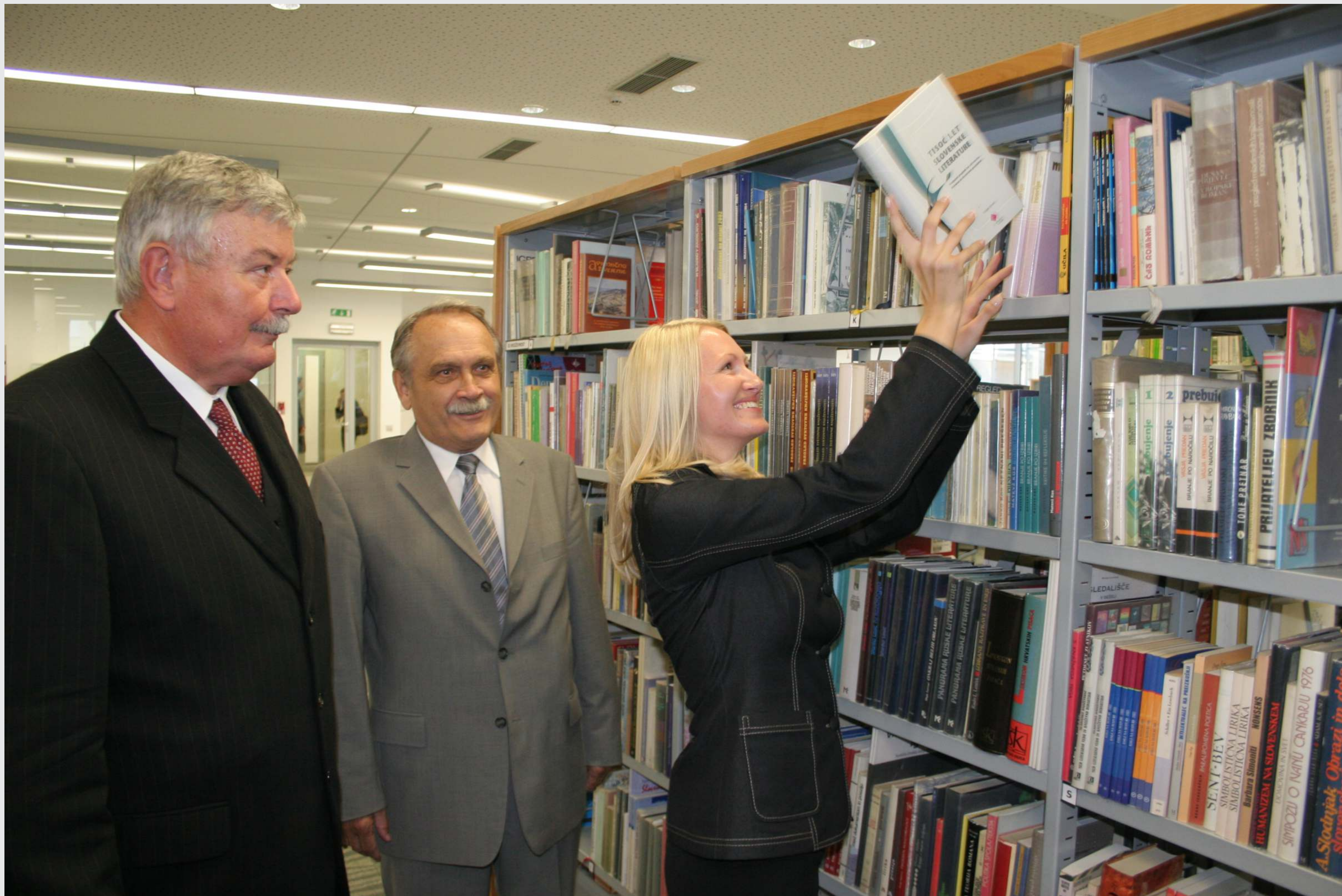
Opus Matjaža Kmecla
Kmecl, M. (2024). Mi imamo nebeško življenje: dr. Matjaž Kmecl. Jana
Šaleški biografski leksikon
Enciklopedija Slovenije. (1987). Mladinska knjiga
Rovan, Neje, Šabič, Maša, Lošdorfer Božič, Manja. (2004). Dr. Matjaž Kmecl. Celje: I. gimnazija
Vrbič, V. (2016). Sto zaleščanskih portretov. Naš čas
Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon (1. izd., str. 2 zv.). (2008). Mladinska knjiga
Jezik in slovstvo, letnik LXIX, številka 1-2

Fotografije:

Zgodovinski arhiv Celje, Osrednja knjižnica Celje, Knjižnica Velenje, Univerzitetna knjižnica Maribor,
osebni arhiv dr. Matjaža Kmecla, osebni arhiv Božene Orožen, zapuščina Berta Savodnika,
Šimen Zupančič za revijo Jana, Mateja Jordović Potočnik za revijo Zarja, Ivo Stropnik, Naš čas

Dr. Matjaž Kmecl

V letošnjem letu je dopolnil devetdeset let akademik dr. Matjaž Kmecl, slovenist, literarni zgodovinar in teoretik, profesor, pisatelj, dramatik, politik ter amaterski žlahtnitelj vrtnic. S svojo bogato akademsko kariero je pomembno prispeval k razvoju slovenske literarne vede. S številnimi predavanji po svetu in doma je pustil pomembne sledi pri razširjanju slovenske literature in jezika ter poglobljajal vednost o slovenski kulturi. Eno njegovih najodmevnejših del je pregled slovenske književnosti Tisoč let slovenske literature. Vseskozi je bil zagovornik velenjskih prizadevanj v slovenski kulturi, zaradi česar je leta 1997 prejel naziv častnega občana Mestne občine Velenje.

Častni gost na otvoritvi nove velenjske knjižnice

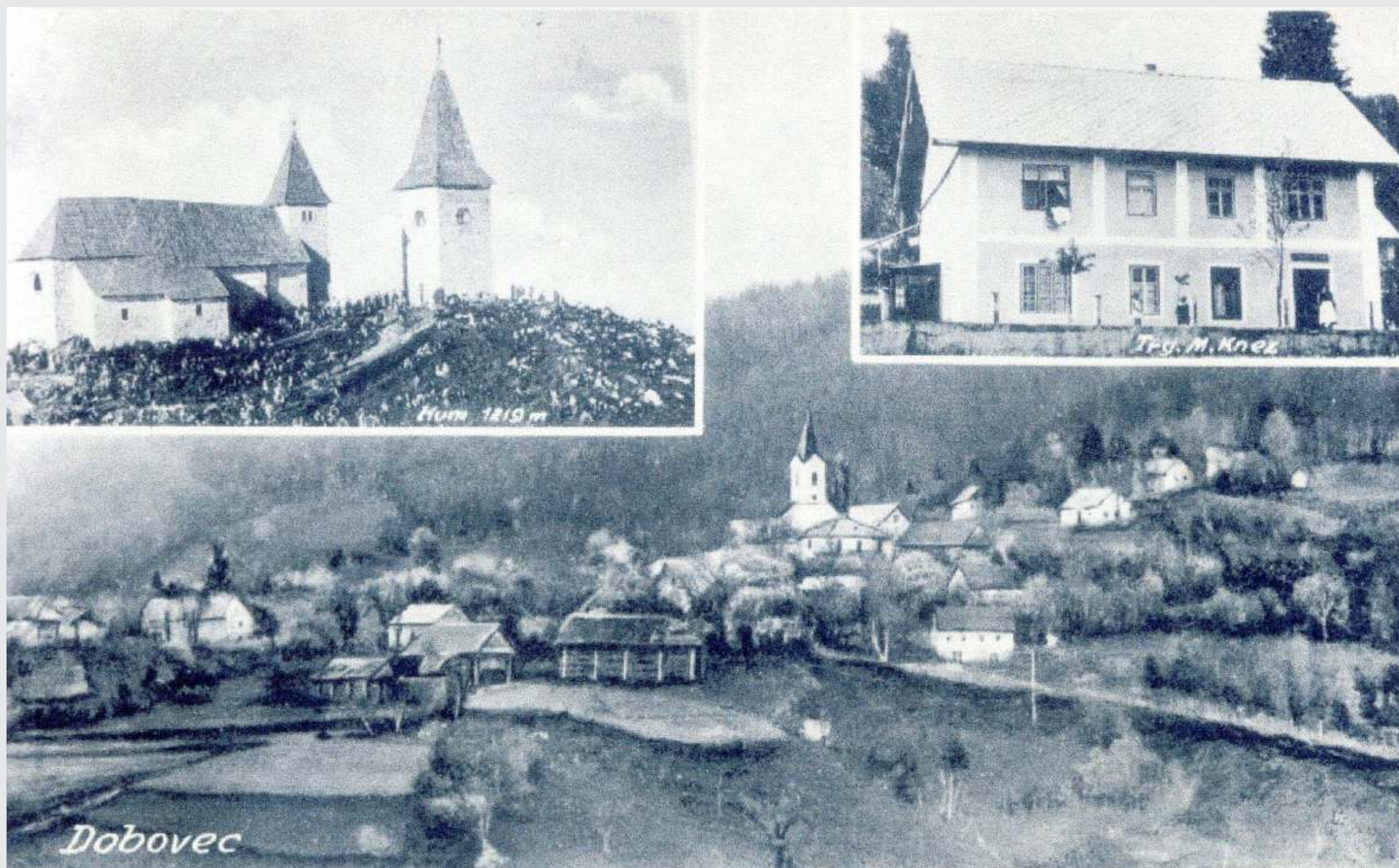
Dr. Matjaž Kmecl - častni občan Mestne občine Velenje.
Plaketo sta mu izročila župan Srečko Meh in predsednik sveta Drago Martinšek.

Nagrade in priznanja

- 1959: študentska Prešernova nagrada
- 1976, 1983: nagradi Kidričevega sklada
- 1979: Župančičeva nagrada
- 1979: nagrada vstaje slovenskega naroda
- 1979: Župančičeva nagrada za knjigo Zakladi Slovenije
- 1982: red dela s srebrnim vencem
- 1982: nagrada Kidričevega sklada za knjigo Rojstvo slovenskega romana
- 1986: red republike s srebrnim vencem
- 1989: plaketa Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
- 1993: Valvasorjeva plaketa občine Krško
- 1996: zlati častni znak svobode Republike Slovenije
- 1997: častni občan Mestne občine Velenje
- 2009: Pretnarjeva nagrada za širjenje slovenske literature in jezika po svetu
- 2012: Častni občan Mestne občine Ljubljana
- 2024: Častni občan Občine Trbovlje

Otroštvo

Matjaž Kmecl se je rodil 23. februarja 1934 na Dobovcu pod Kumom očetu Edmundu in materi Boži Kmecl (rojena Macak). Oba starša sta bila učitelja, zato so se velikokrat selili. Selili so se tja, kjer je bila služba. Z Dobovca so se po nekaj letih preselili v Podkum, nato v Radeče, Loko pri Zidanem Mostu ter na Miklavževo leta 1945 v Velenje, v učiteljsko stanovanjsko hišo, kjer je danes vrtec Mojca. V zakonu se jima je rodilo pet otrok: Matjaž 23. 2. 1934, dvajset minut kasneje še Marko, leto dni kasneje Alenka, Aleš leta 1937 ter proti koncu druge svetovne vojne, leta 1944, Marjetka.

Dobovec

Mati, Boža Kmecl, je bila slavistka, izvrstna slikarka in glasbeni talent. Dobro je govorila nemško, saj je izhajala z Dunaja. Kot osnovnošolska učiteljica je službovala na Slivnici, na Dobovcu, v Podkumu (Zagorju ob Savi), Radečah, Loku pri Zidanem Mostu in od leta 1945 v Velenju, kjer je poučevala tudi klavir in violino na glasbeni šoli. Vodila je otroški, ženski in moški pevski zbor. Imela je mnogo talentov, dekleta je učila ročnih del in izdelovanja lutk ter po vsej Šaleški dolini vodila kuharske in gospodinjske tečaje. Oče, Edmund Kmecl, je končal učiteljske v Mariboru in služboval na Slivnici, na Dobovcu, v Podkumu in v Radečah kot učitelj in šolski upravitelj. Po II. svetovni vojni je bil šolski nadzornik v Laškem, od leta 1945 pa je bil učitelj na osnovni šoli Gustava Šiliha v Velenju. Posvečal se je izobraževanju prebivalstva na velenjskem podeželju, zlasti na področju sadjarstva.

Gospodinjski tečaj okoli leta 1955. Spredaj sedita voditeljici Boža Kmecl in Poldka Verdelj.

Matjaž je zelo rad in redno vsako nedeljo zjutraj poslušal otroške oddaje, ki so jih predvajali na Radiu Ljubljana. Nekoč je sredi velike predsobe na kahlici sedel mlajši bratec Aleš. Pred njim pa se je klanjal Matjaž in svečano govoril: *klanjamo se, veličanstvo, in poljubljamo pred vami tla, vsa dežela se vam klanja in pred vami trepeti*. Verjetno so to besede iz otroške igre, ki jo je slišal na Radiu Ljubljana.

Družina Kmecl

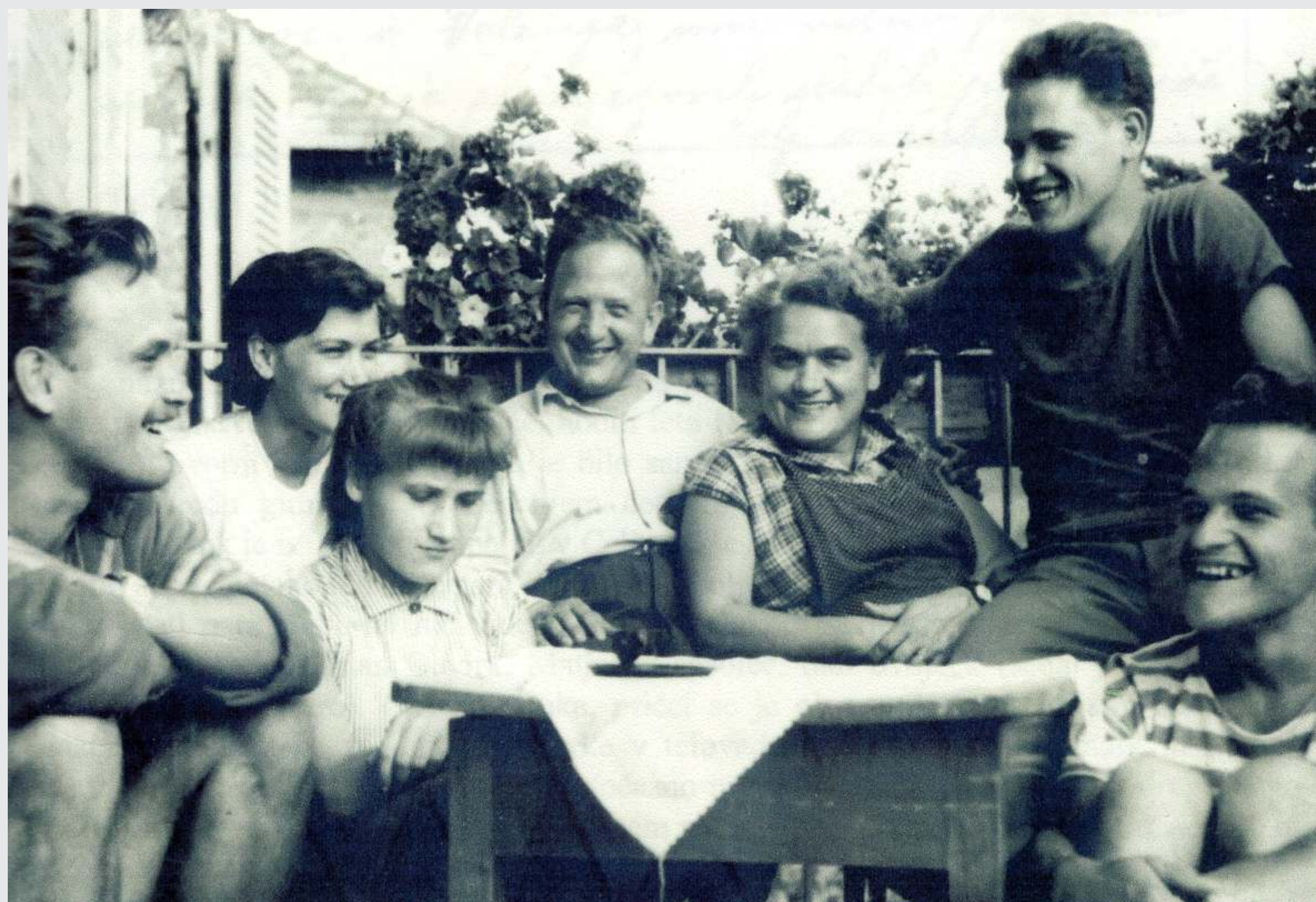

Matjaž in Marko Kmecl leta 1935

Taborjenje s sestrično Boženo v Podkumu leta 1939. Od leve: sestrična Božena, Matjaž, Marko in Alenka

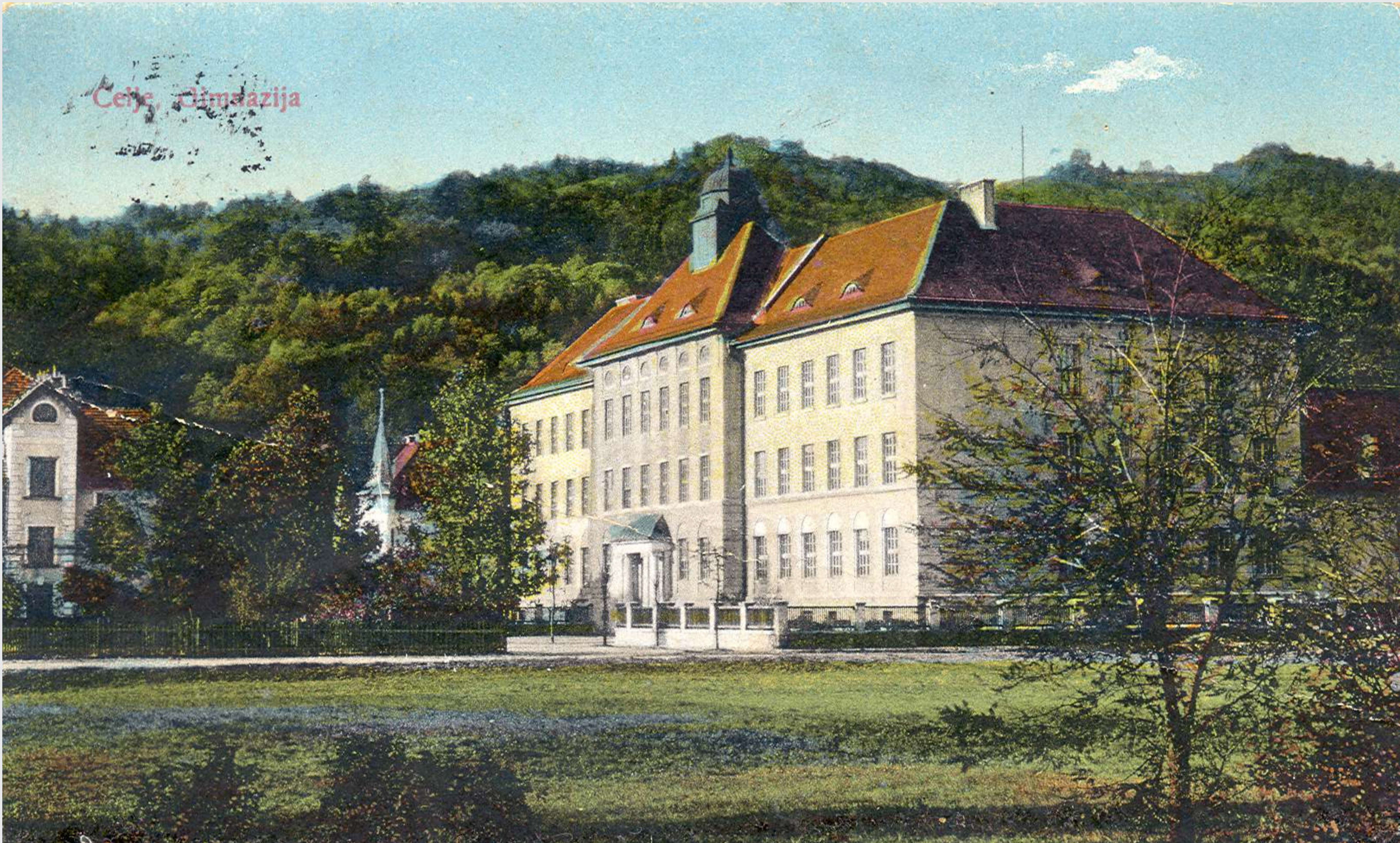
Oba starša sta imela rada vrtnice, oče jih je nabiral ter cepil z žlahtnimi sortami, mati pa risala. V Podkumu so imeli velik vrt, ki je pripadal šoli, na kateri sta starša poučevala, prosti čas sta posvetila pridelovanju cvetja. Nekega lepega poletnega dne, ko bi morale vse cveteti, sta sredi šolskega vrta našla malega Matjaža, takrat mu je bilo dve leti in pol, pri trganju zadnjih zajčkov, cinij, dalij in aster, ob tem pa je navdušeno vzklikal *kukike lepe, kukike lepe!* Kaj naj bi kukike pomenile, še danes ni znano, jasno pa je, da ga kukike navdušujejo vse odtlej.

Pred novo hišo v Velenju v petdesetih letih. Od leve sedijo: Matjaž, Alenka, Marjetka, oče Edmund, mama Boža, Marko in Aleš.

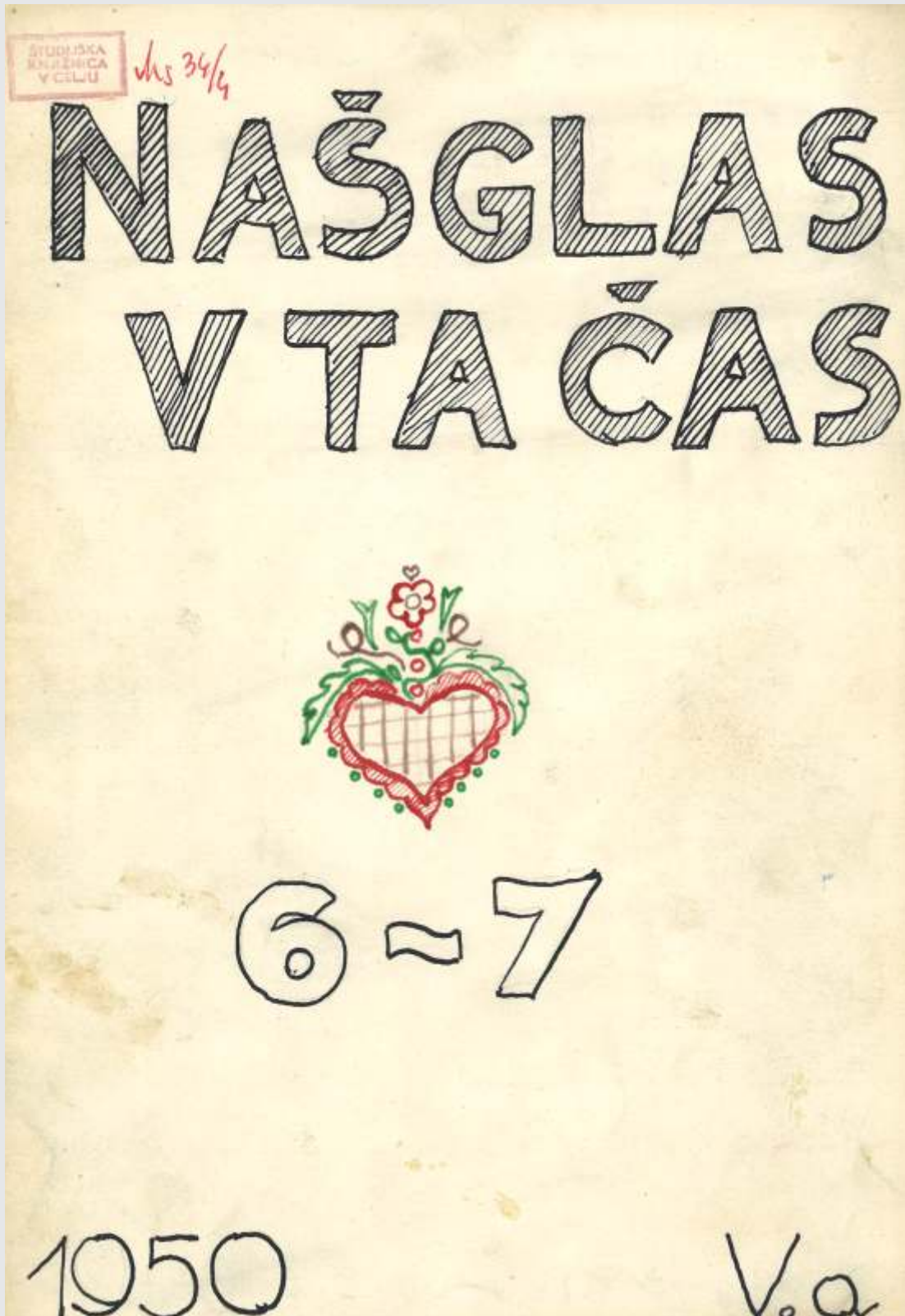
Šolska leta

V šolo so Kmeclovi otroci začeli hoditi v Radečah. Matjaž in Marko sta v Radečah opravila tudi pripravljalnico za nižjo gimnazijo. Po selitvi v Velenje sta se vpisala na nižjo gimnazijo. Ta je bila v Šoštanju in je trajala tri leta. Iz Velenja v šest kilometrov oddaljeni Šoštanj je hodil skupaj z drugimi učenci. Po navadi so hodili peš ob progi. Radi so se obešali na redke tovornjake, a po nesreči, ko je eno dekle padlo in se ubilo, tega niso več počeli. Po opravljeni mali maturi leta 1948 je šolanje nadaljeval na I. gimnaziji v Celju.

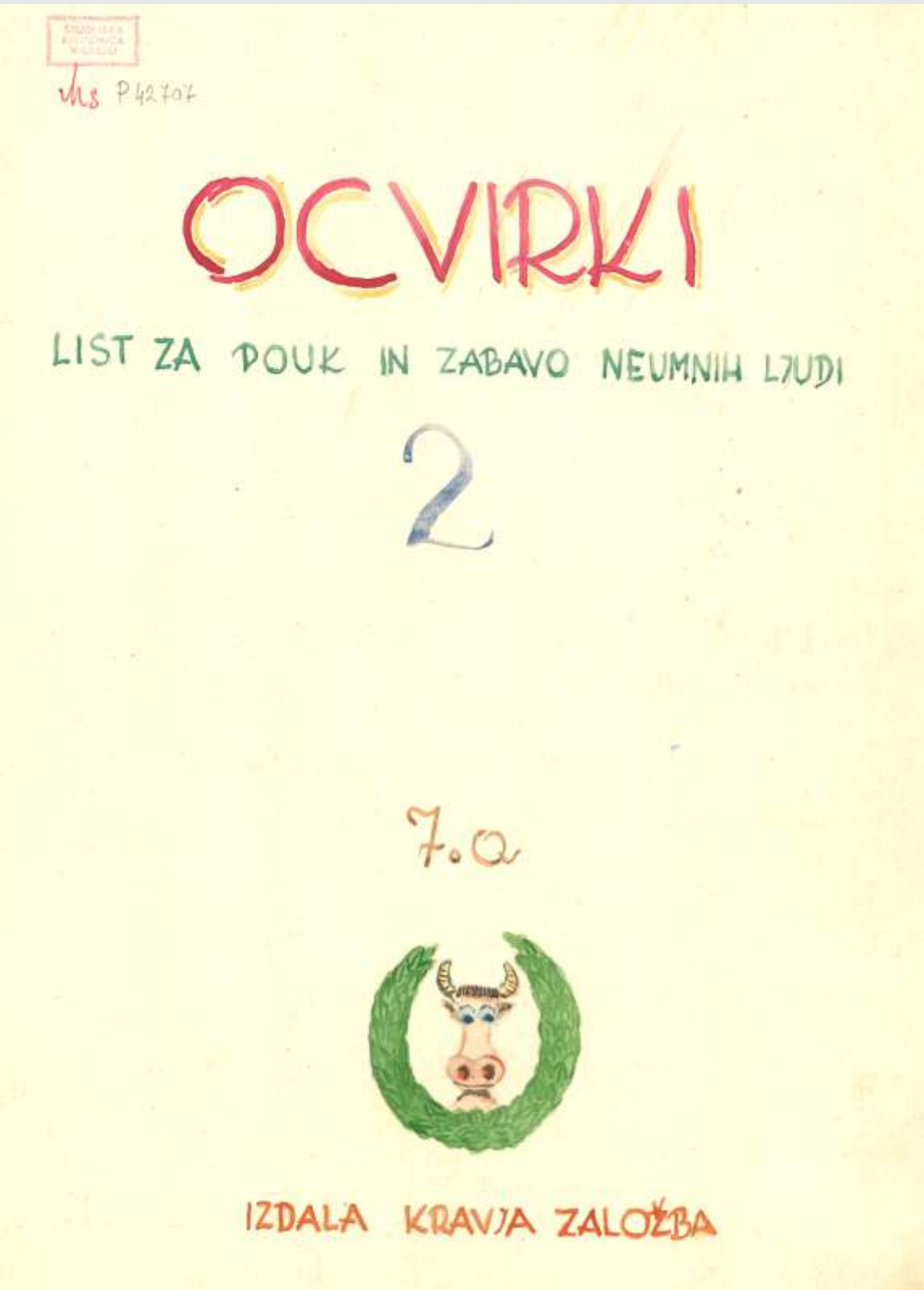

I. gimnazija v Celju

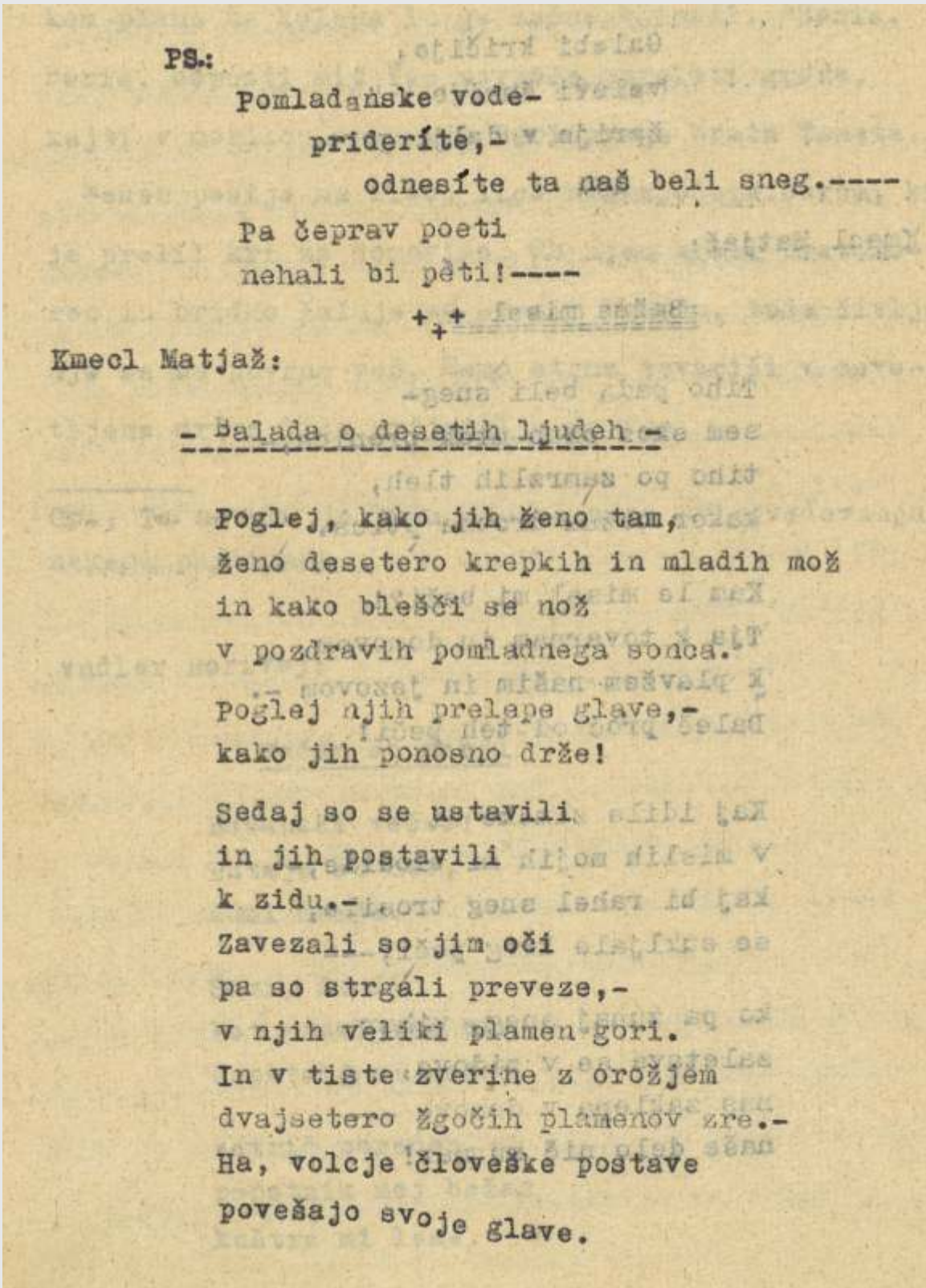
Vlak v Celje je iz Velenja odpeljal že ob štirih, v Celje pa so prispeli ob pol šestih. Čas do pouka, ki se je začel ob sedmih, so izkoristili za učenje, pisanje domačih nalog, kartanje ali igranje košarke. Domov so se vračali okoli devetih, ko je bila že trda tema. Vozni red je bil precej nepredvidljiv in nikoli niso natančno vedeli, kdaj bo vlak prišel. Zato so vlak poimenovali Pavliha, kar je pomenilo, da pride kadar pride. V tistem času ni bilo vagonov za potnike, bili so le tovorni vagoni, v njih pa je bilo le nekaj izklesanih klopi. Šele, ko je bil v osmem razredu, so se razmere na železnici izboljšale. Vlak je iz Velenja odpeljal ob šestih, v vagonih so imeli tudi kurjavo, a je bila narejena tako, da se je para izpod klopi bolj kadila, kot pa grela. Včasih je bila para tako gosta, da se ni skoraj nič videlo.

Naš glas v ta čas

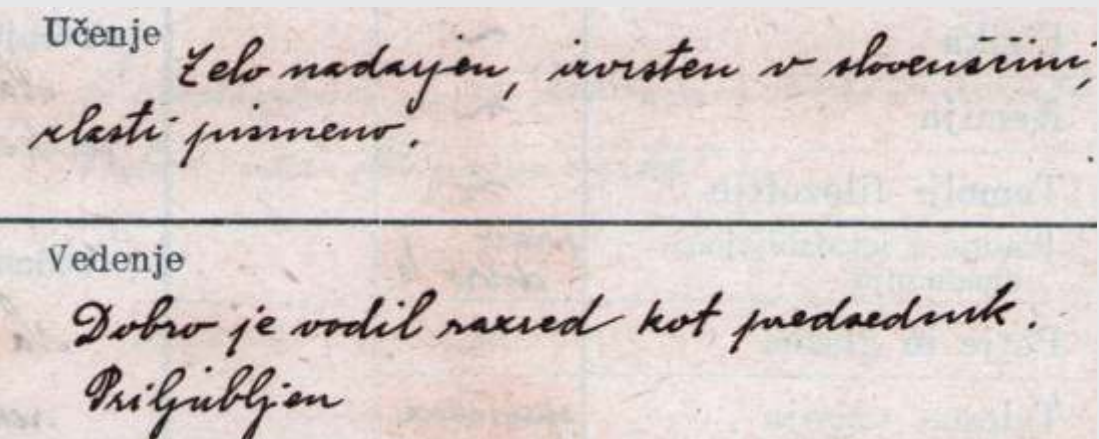
Ocvirki

Balada o desetih ljudeh

Št. M.		Dijakinja	Starši in njihovi namestniki	
Priloga št. 1		Oče — mati	Oče — mati	Mati — oče
Priloga št. 2		Priloga št. 3		Priloga št. 4
Priloga št. 5		Priloga št. 6		Priloga št. 7
Priloga št. 8		Priloga št. 9		Priloga št. 10
Priloga št. 11		Priloga št. 12		Priloga št. 13
Priloga št. 14		Priloga št. 15		Priloga št. 16
Priloga št. 17		Priloga št. 18		Priloga št. 19
Priloga št. 20		Priloga št. 21		Priloga št. 22
Priloga št. 23		Priloga št. 24		Priloga št. 25
Priloga št. 26		Priloga št. 27		Priloga št. 28
Priloga št. 29		Priloga št. 30		Priloga št. 31
Priloga št. 32		Priloga št. 33		Priloga št. 34
Priloga št. 35		Priloga št. 36		Priloga št. 37
Priloga št. 38		Priloga št. 39		Priloga št. 40
Priloga št. 41		Priloga št. 42		Priloga št. 43
Priloga št. 44		Priloga št. 45		Priloga št. 46
Priloga št. 47		Priloga št. 48		Priloga št. 49
Priloga št. 50		Priloga št. 51		Priloga št. 52
Priloga št. 53		Priloga št. 54		Priloga št. 55
Priloga št. 56		Priloga št. 57		Priloga št. 58
Priloga št. 59		Priloga št. 60		Priloga št. 61
Priloga št. 62		Priloga št. 63		Priloga št. 64
Priloga št. 65		Priloga št. 66		Priloga št. 67
Priloga št. 68		Priloga št. 69		Priloga št. 70
Priloga št. 71		Priloga št. 72		Priloga št. 73
Priloga št. 74		Priloga št. 75		Priloga št. 76
Priloga št. 77		Priloga št. 78		Priloga št. 79
Priloga št. 80		Priloga št. 81		Priloga št. 82
Priloga št. 83		Priloga št. 84		Priloga št. 85
Priloga št. 86		Priloga št. 87		Priloga št. 88
Priloga št. 89		Priloga št. 90		Priloga št. 91
Priloga št. 92		Priloga št. 93		Priloga št. 94
Priloga št. 95		Priloga št. 96		Priloga št. 97
Priloga št. 98		Priloga št. 99		Priloga št. 100

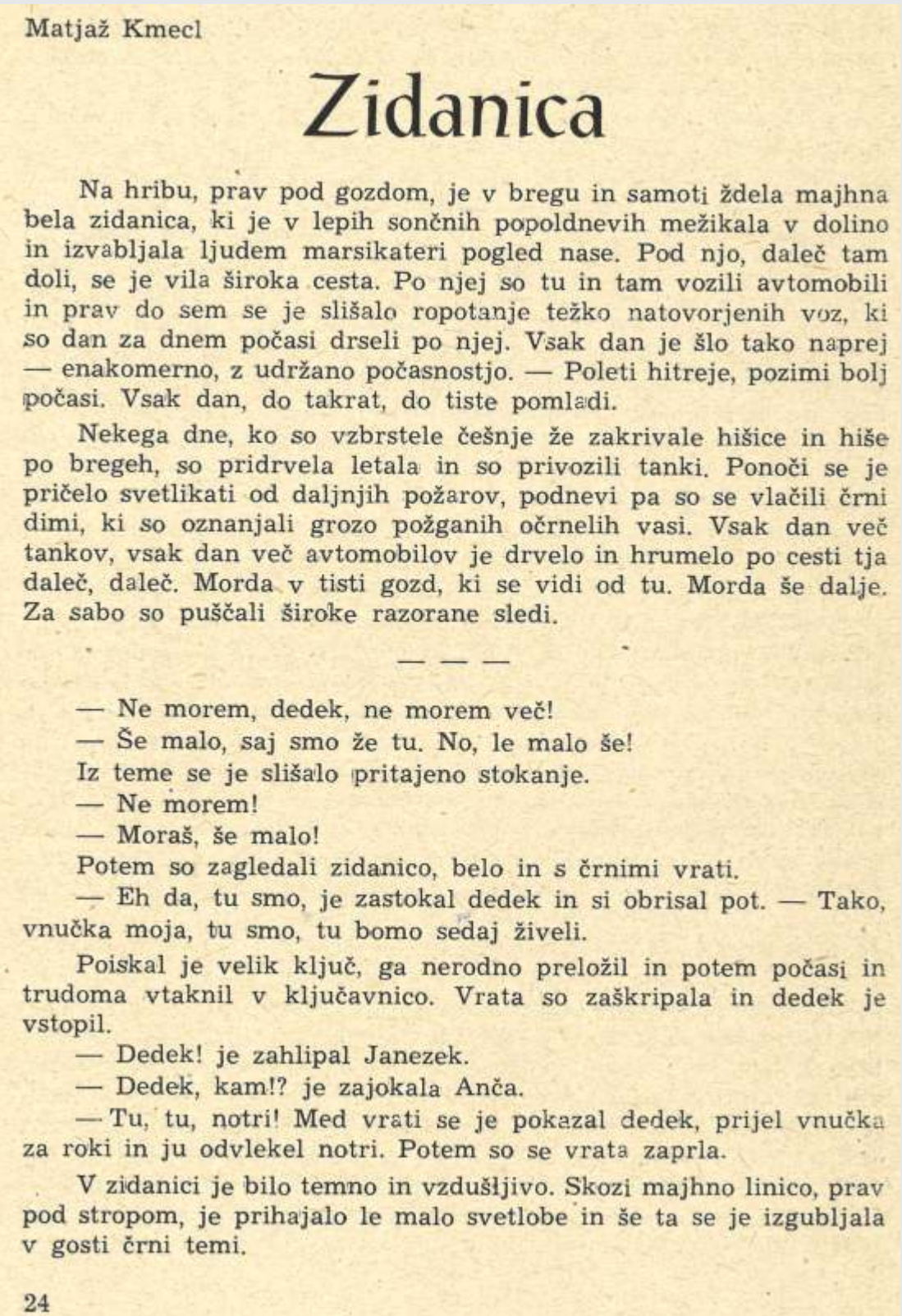
Uspeh v četrtem razredu gimnazije

Del spričevala

Opazovanje o dijak M.	
Učenje <i>zelo nadajam, izvrsten v slovensini, zlasti pri pisanju.</i>	
Vedenje <i>mirno, lepo; delaven in prijeten pri posluhu, ni v razredu; nekoliko preveč vase namočena.</i>	
Razmere, v katerih se je šolal	
Telesne hibe <i>nima</i>	

Del spričevala iz petega razreda

24

Zidanica

Učenci paralelke, kjer so bili predvsem vozači, so v nižjih razredih izdajali glasilo Naš glas v ta čas, ki je izhajalo vsakih štirinajst dni. Kasneje so ga preimenovali v Ocvirke. Glasilo je bilo poimenovano po glavnem risarju Marjanu Ocvirku. Objavljal je še v glasilih Naše delo, Brstiči in Iskra. Iskra je bil eden redkih listov, ki je bil tiskan. Pri glasilih je sodeloval kot urednik ali avtor prispevkov. Njegove satire in humoristični članki so vedno skrivali njegov kritičen pogled na takratne razmere.

Ustvarjalna mladost

Matjaž ni bil le izvrsten učenec, bil je vsestransko nadarjen. V sedmem razredu gimnazije je preizkusil svoj likovni talent na javnem natečaju za volilni plakat in zanj prejel prvo nagrado. Pel je bas v šolskem zboru, s katerim so večkrat gostovali; pel je celo v Postojnski jami. Zanimal ga je tudi šport. Vključil se je k lahki atletiki in metal kroglo. Ker pa ni bil zadosti močan, je bil trdno prepričan, da lahko moč nadomesti z izpiljeno tehniko metanja krogle. Zagrizeno je vadil. Kasneje je res postal amaterski prvak celjskega okrožja. Vrgel je 11,26 metrov.

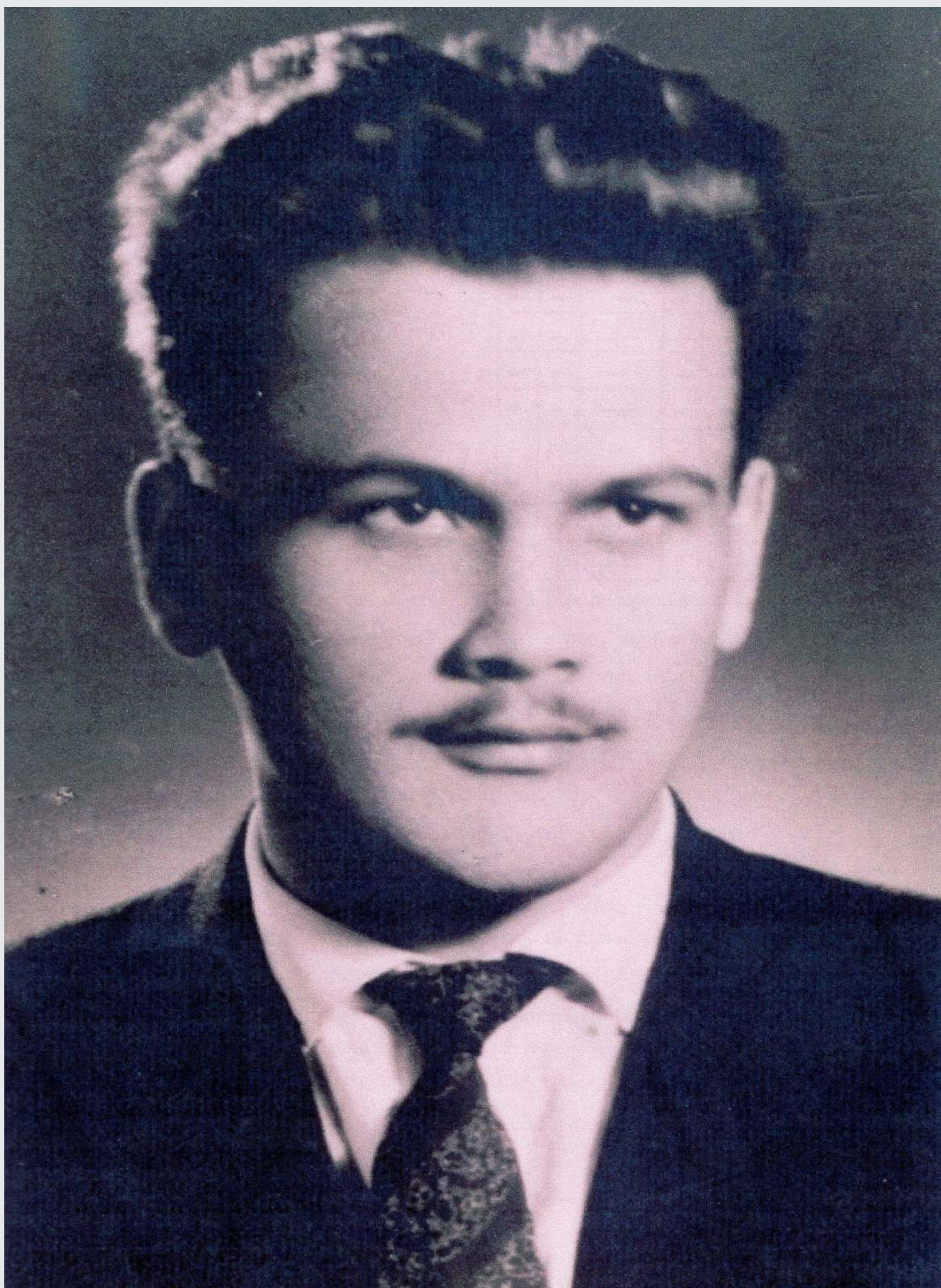
Pevski zbor v Dubrovniku leta 1953

Predaja ključa pred gimnazijo leta 1953

V zadnjem, osmem, razredu gimnazije je Matjaž v šolsko klop za spomin, ker za človekom mora nekaj ostati, izpraskal nekaj verzov:

Tukaj je sedel, ležal
smrdel, trpel in spal
pod diktaturo
in čakal na maturo
v norostih vseh pajdaš
en resigniran tepec,
Kmecl Matjaž.

Maturant, šolsko leto 1952/1953

Rokometno moštvo Velenje okoli leta 1955. Tretji z leve stoji Matjaž Kmecl.

Igral je tudi veliki roket, ki so ga s prijatelji prenesli tudi v Velenje. Kar s kolesi so se Matjaž, brat Marko in Lukančev Jože odpeljali v Ljubljano ter tam registrirali roketni klub TVD Partizan in z njim potem doma in na gostovanjih doživeli številne prigode. Zaradi številnih obveznosti, ki so jih igralci imeli poleg rokometu, je bilo težko vsakokrat sestaviti ekipo z 11 igralci. Tako je na prvenstveno tekmo v Celje prišlo le deset igralcev.

Z igralcem manj smo bili vnaprej obsojeni na neizogiben grd poraz. Edo Centrih je hotel, da tekmo predamo; izračunal je namreč, da nam vdaja s 6:0 brez boja na prvenstveni lestvici veliko manj škoduje kot morebitna visoka razlika na tekmi. Brat Marko takšnemu kalkuliranju ni bil naklonjen, uprl se je v imenu idealnega pojmovanja športnosti, športne morale. Ko so prekanjeni Celjani še dodatno pritiskali na nas, kaj vse so postorili, da bi tekma sploh bila, smo se hitro vdali in šli na igrišče, tam pa na splošno zadovoljstvo sicer maloštevilnega občinstva katastrofalno izgubili s 26:3. Edo Centrih je seveda triumfalno besnel in je k zapisniku pripisal: glavna krivda pride na tov. Kmecla, ki je kot kapetan ekipe pristal, da se tekma odigra, namesto da bi jo predal s 6:0. Vsekakor je treba take primere ožigosati. Ali mogoče misli tovariš, da je on sam tako dober, da se bo branil proti Celjanom. Drugič bomo vse take optimiste zapremzali.

Študijska pot

Kot maturant, leta 1953, se je vpisal na Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani. Ravno v tistem času so doma gradili hišo, mešal je beton, zato se mu je zdelo, da o tem že nekaj ve in bi mu dodatno znanje prišlo prav. Prijatelja, s katerim je bil dogovorjen, da gresta skupaj, ni bilo, sam pa gradbene fakultete ni našel. Vedel pa je, kje je stara univerza, kjer je bila slavistika in si rekel, da gre pač na slavistiko, saj je vedno rad bral in pisal. Ob študijskih obveznostih se je rad udeležil debat o literaturi pri Jožetu Snoju. Zadnje mesece študija je v študentskem naselju bival ilegalno. Izključili so ga, ker je razkrinkal študenta, ki sta goljufala z denarjem nekega sklada. Obdolžili so ga nacionalizma, saj študenta nista bila Slovenca. Diplomiral je leta 1959 iz slovenskega jezika in literature, srbohrvaščine in ruščine. Doktoriral je leta 1970 z disertacijo Uvod v razlago sodobne slovenske novele.

Matjaž Kmecl v petdesetih letih kot študent

Demonstracije v študentskem domu v Ljubljani, 1955

Ob diplomii pred Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani

Matjaž Kmecl je v letih 1959-60 služil vojsko na albansko-črnogorski meji in v Titogradu

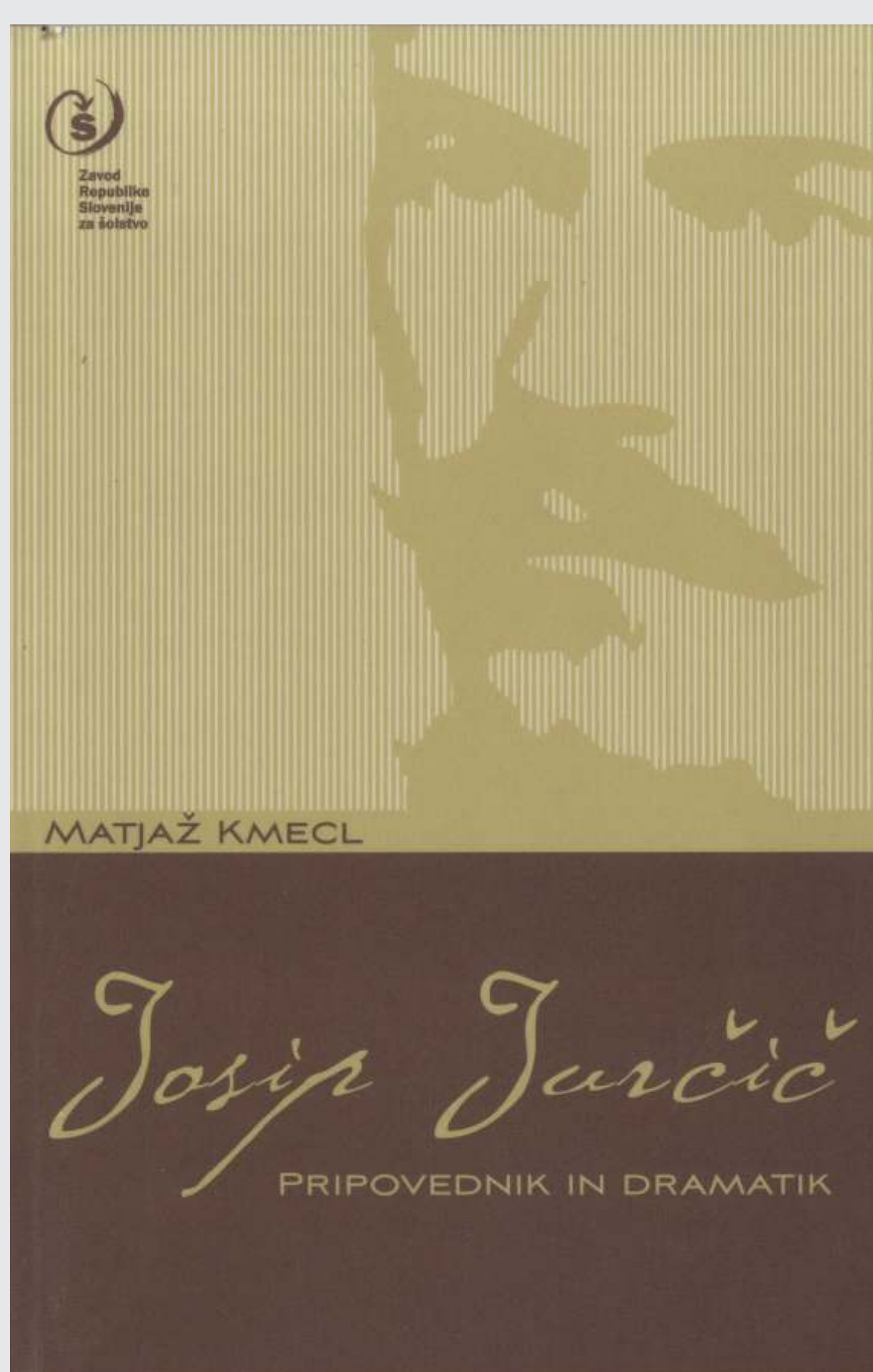
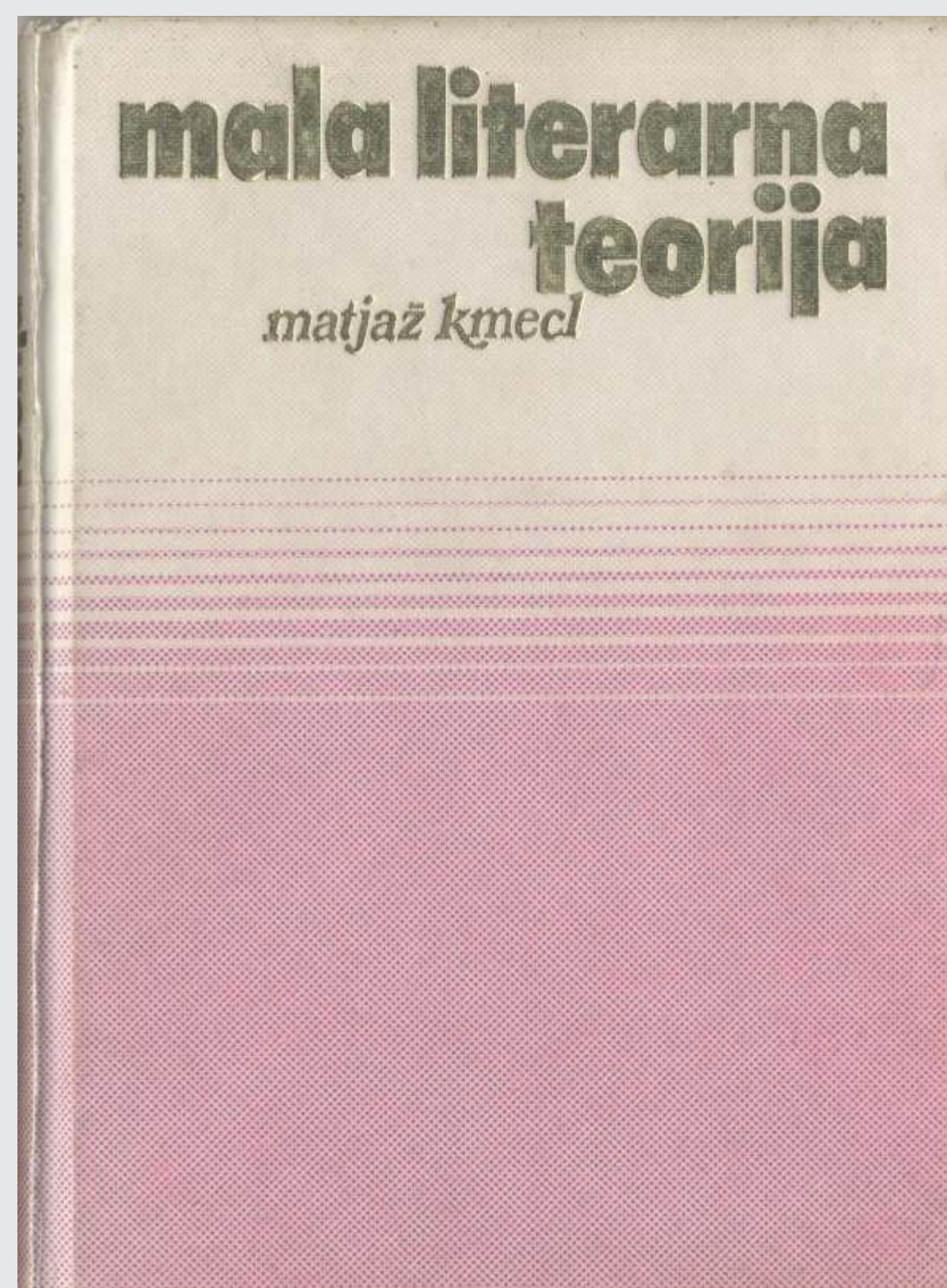
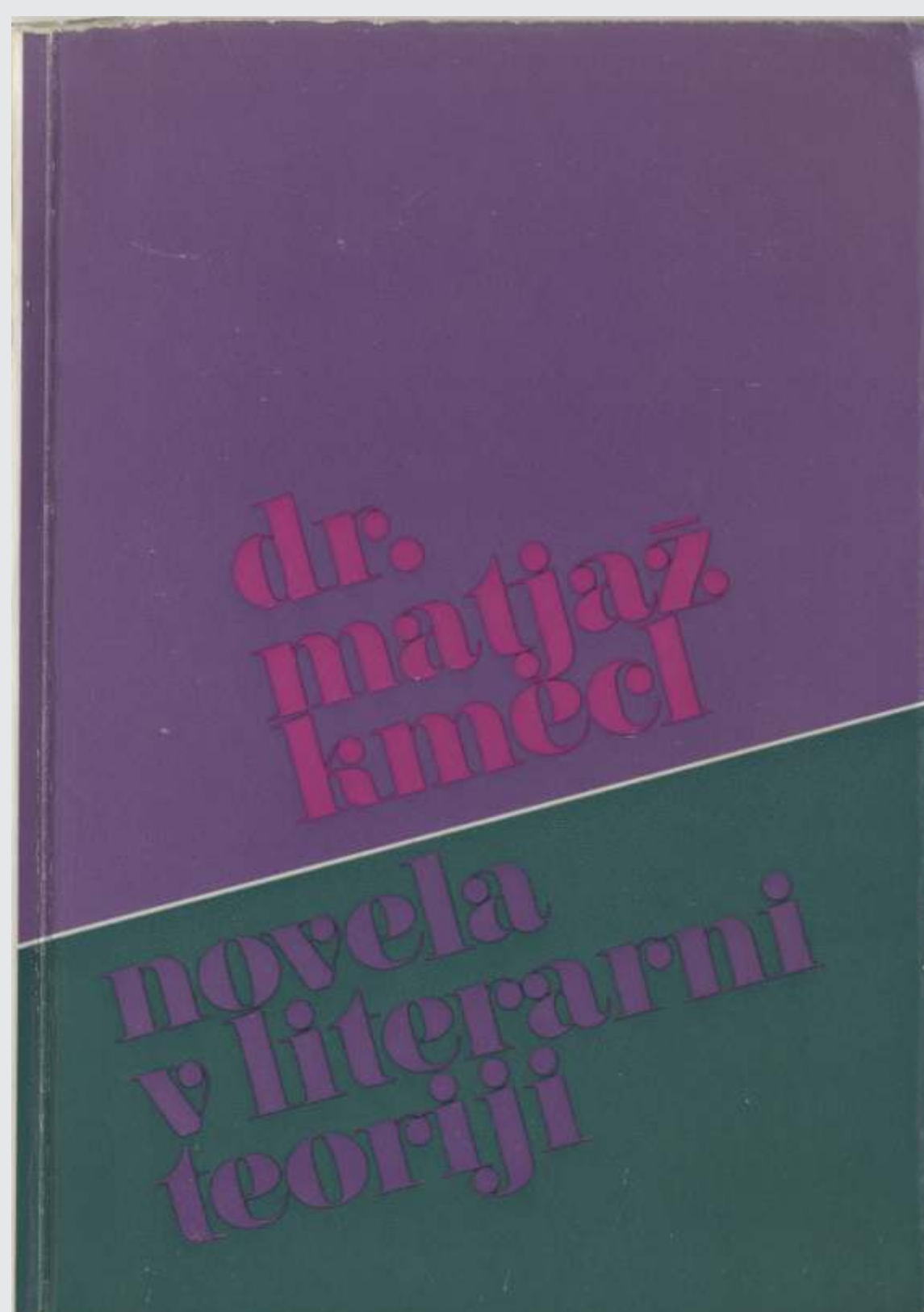
Po končanem služenju vojaškega roka, leta 1960, je postal asistent na katedri za zgodovino slovenske književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Kmalu za tem, leta 1962, je sledila poroka s slavistko Andrejo. Istega leta se jima je rodil sin Aleš in dve leti kasneje še Primož. Svoje znanje je ves čas izpopolnjeval na Dunaju in v Moskvi. Leta 1971 je prejel naziv docent, 1977 postal izredni ter 1982 redni profesor za zgodovino slovenske književnosti. Z dveletnim mandatom, 1977–1978, je bil dekan Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Leta 1997 je bil izvoljen za izrednega člana SAZU, leta 2003 pa je postal redni član.

Ob diplomii s prijatelji

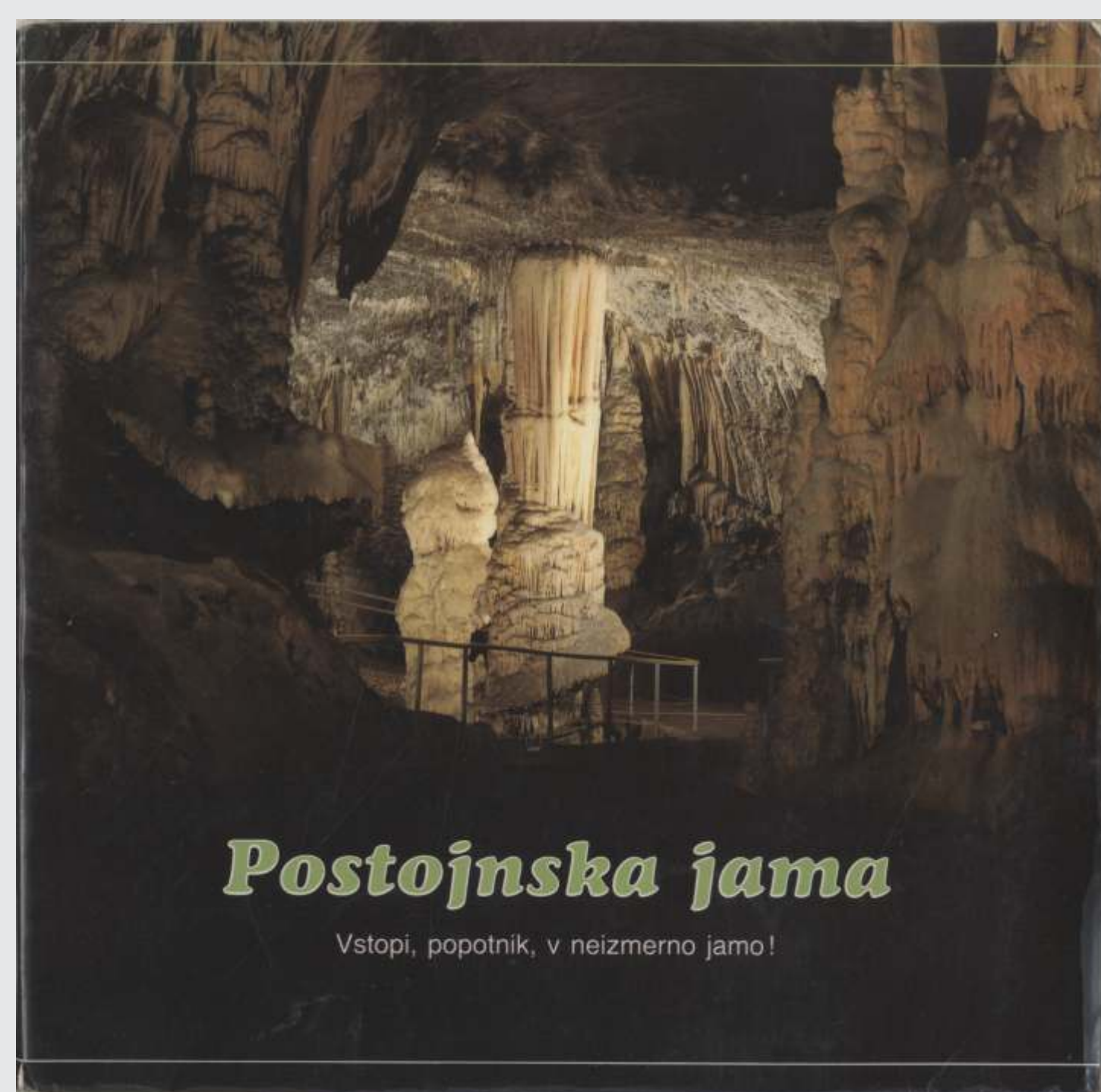
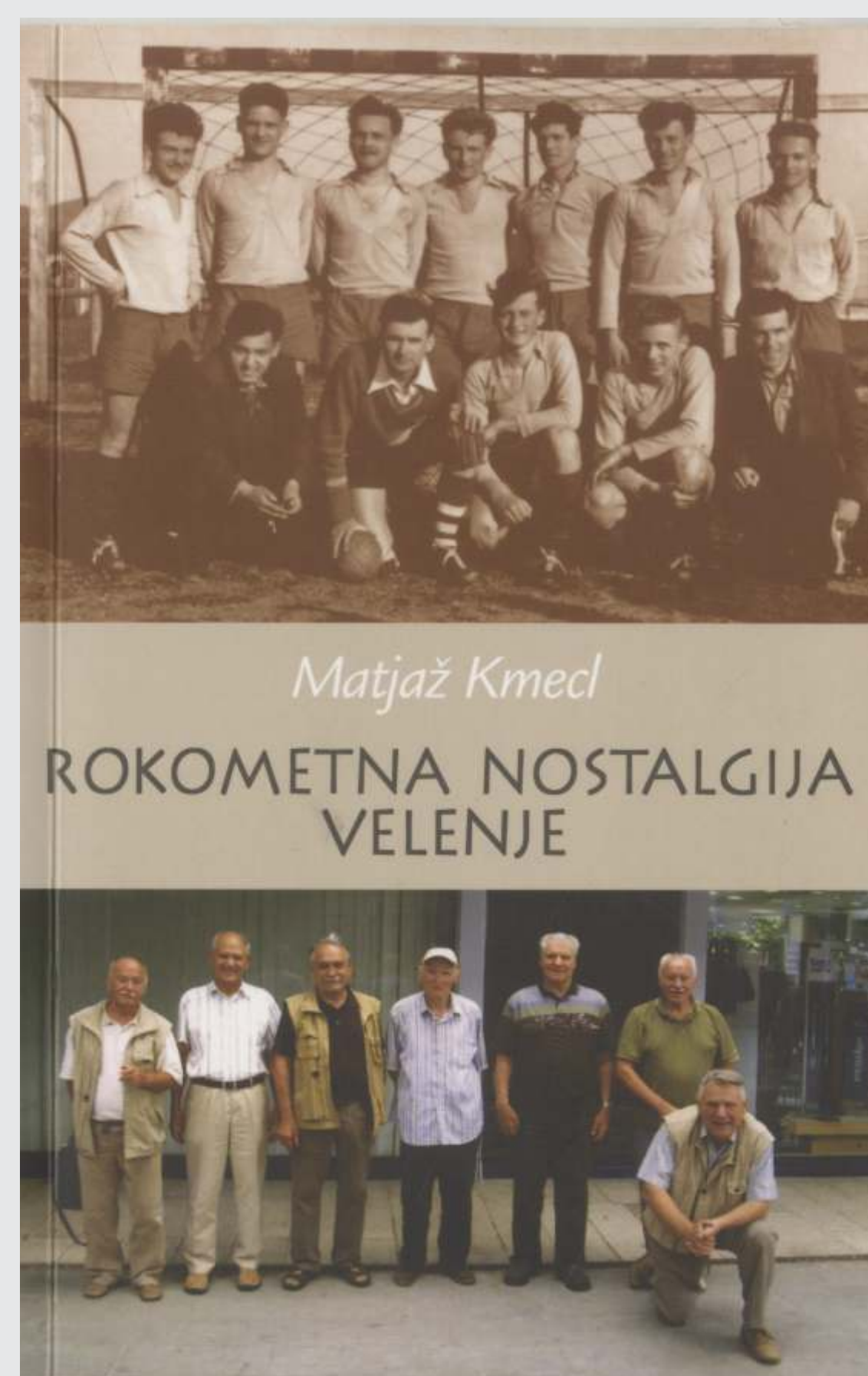
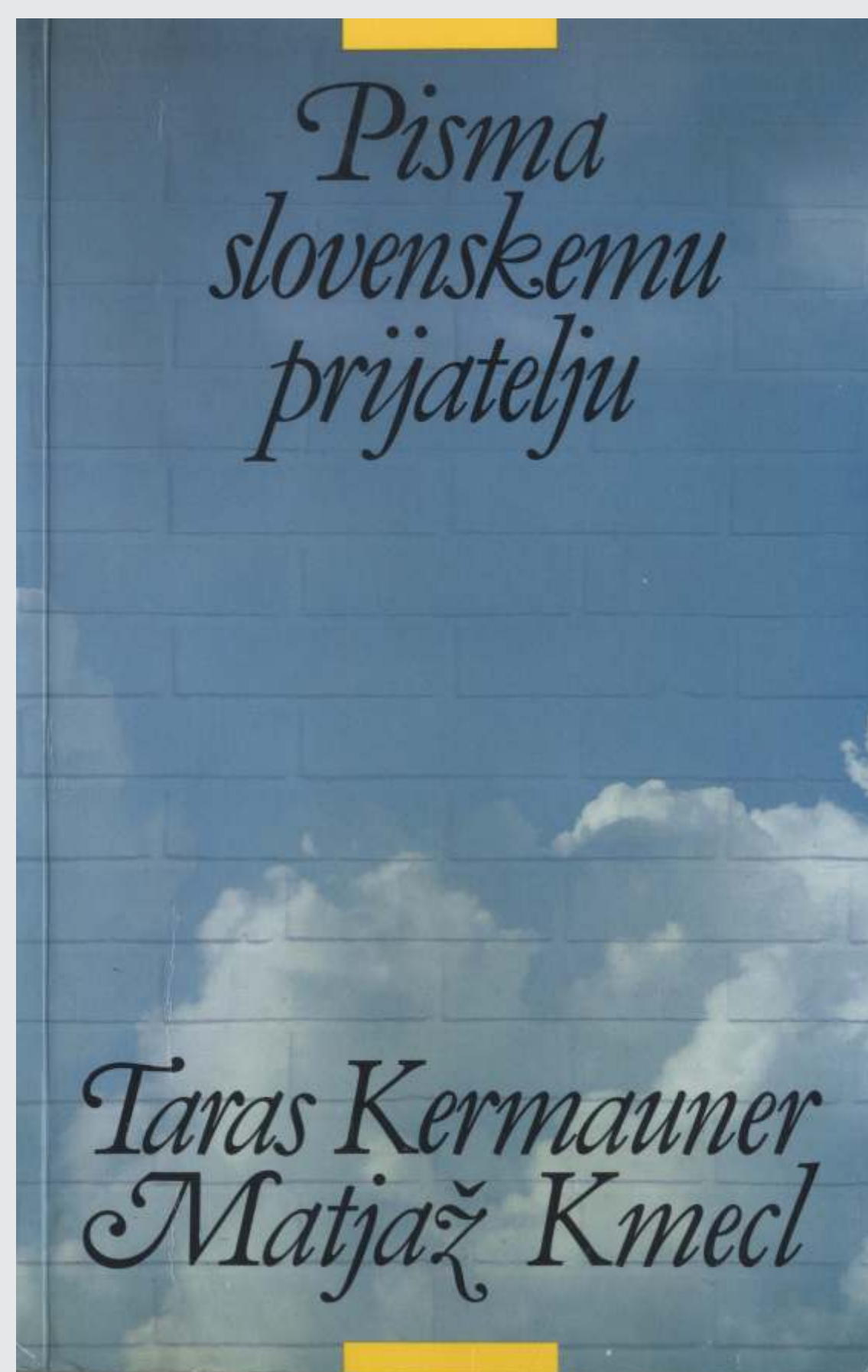
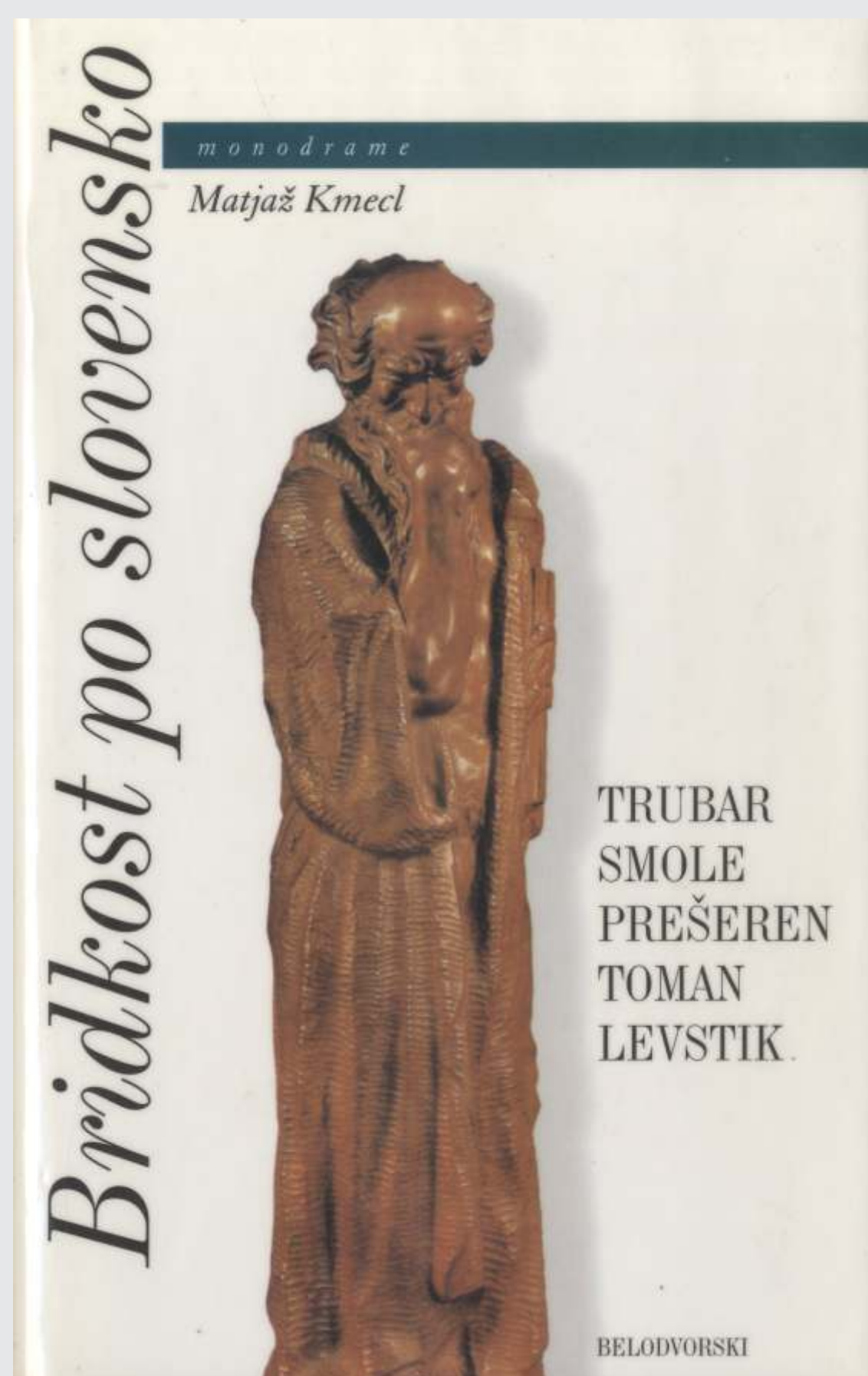
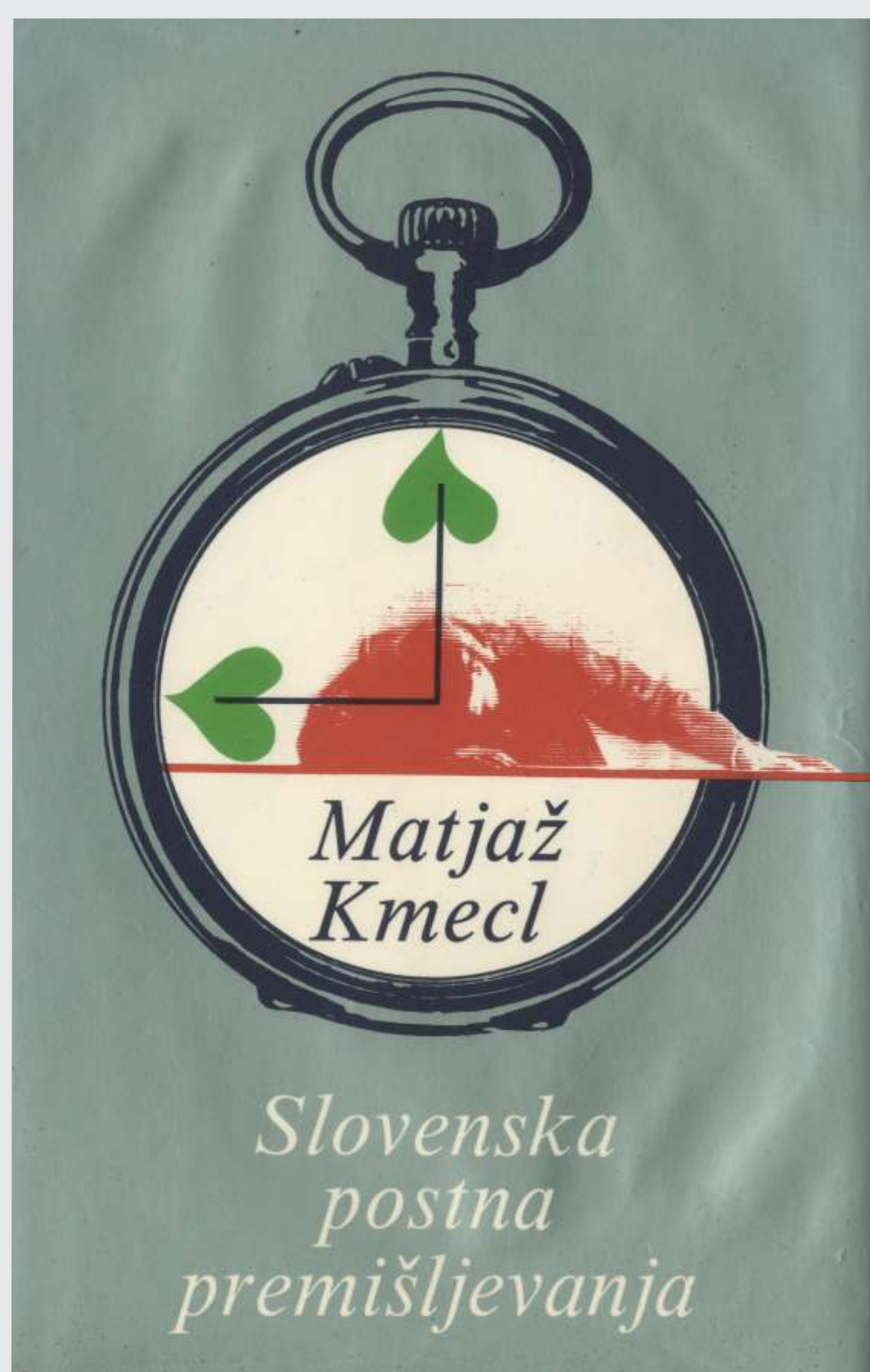
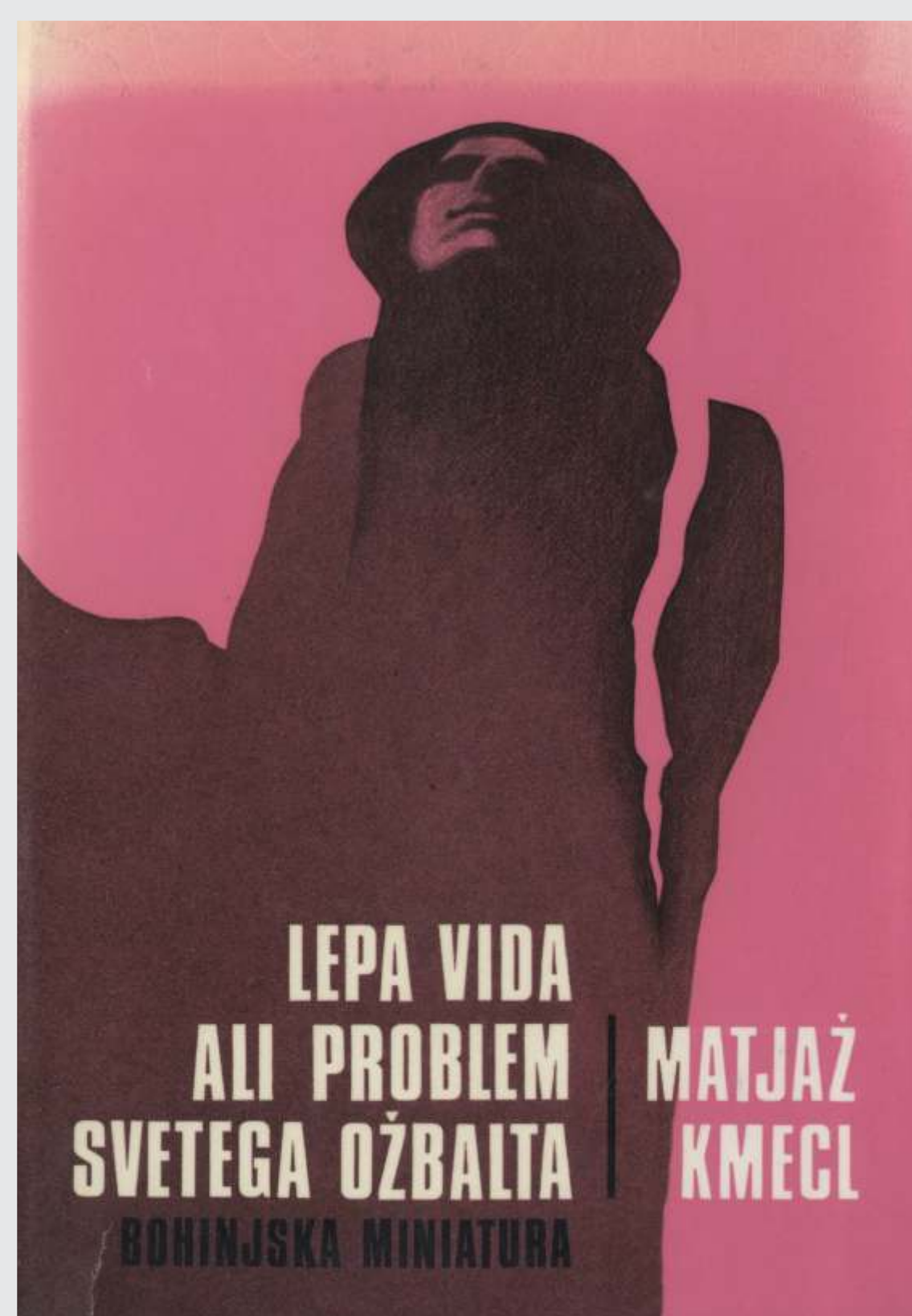
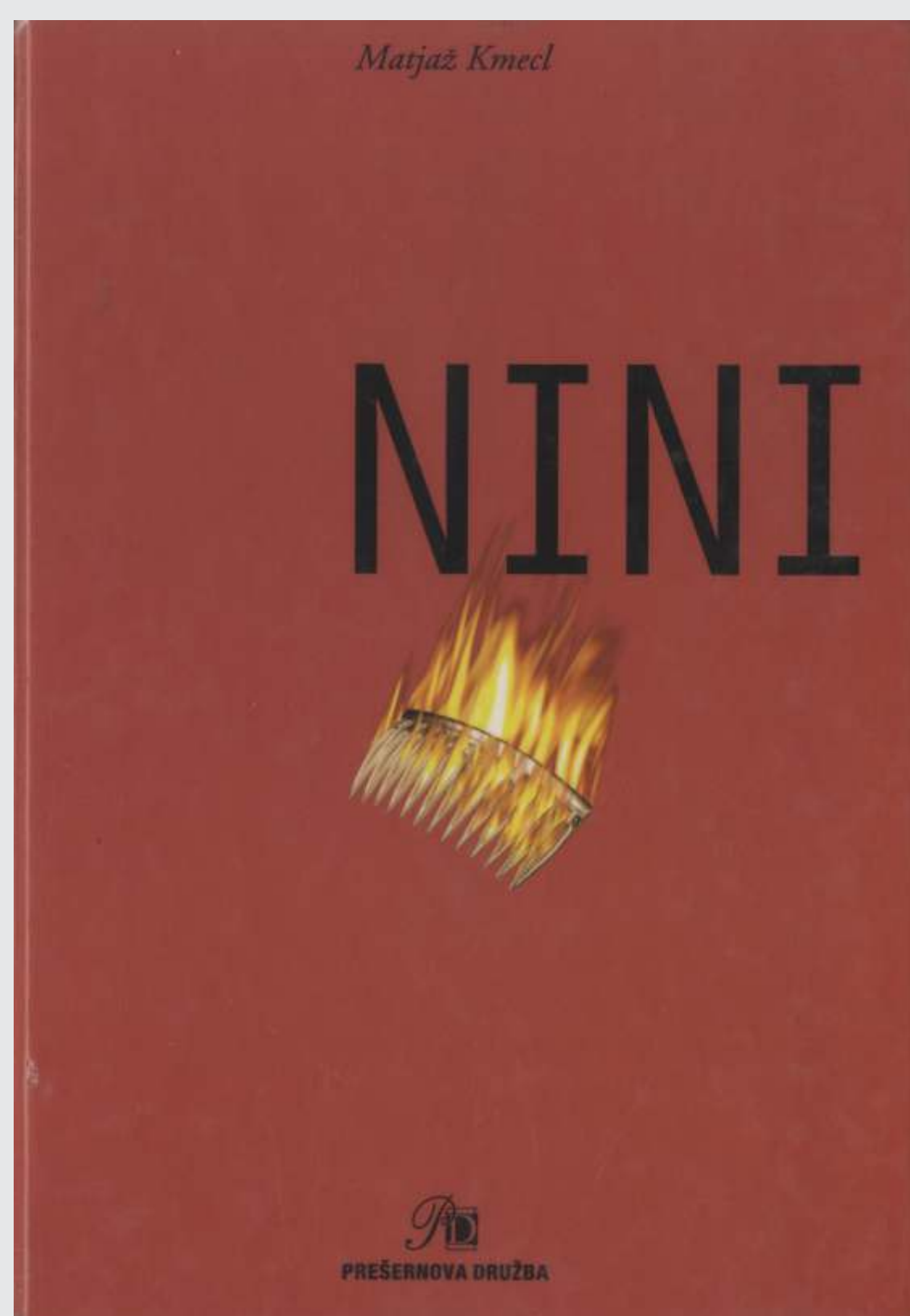
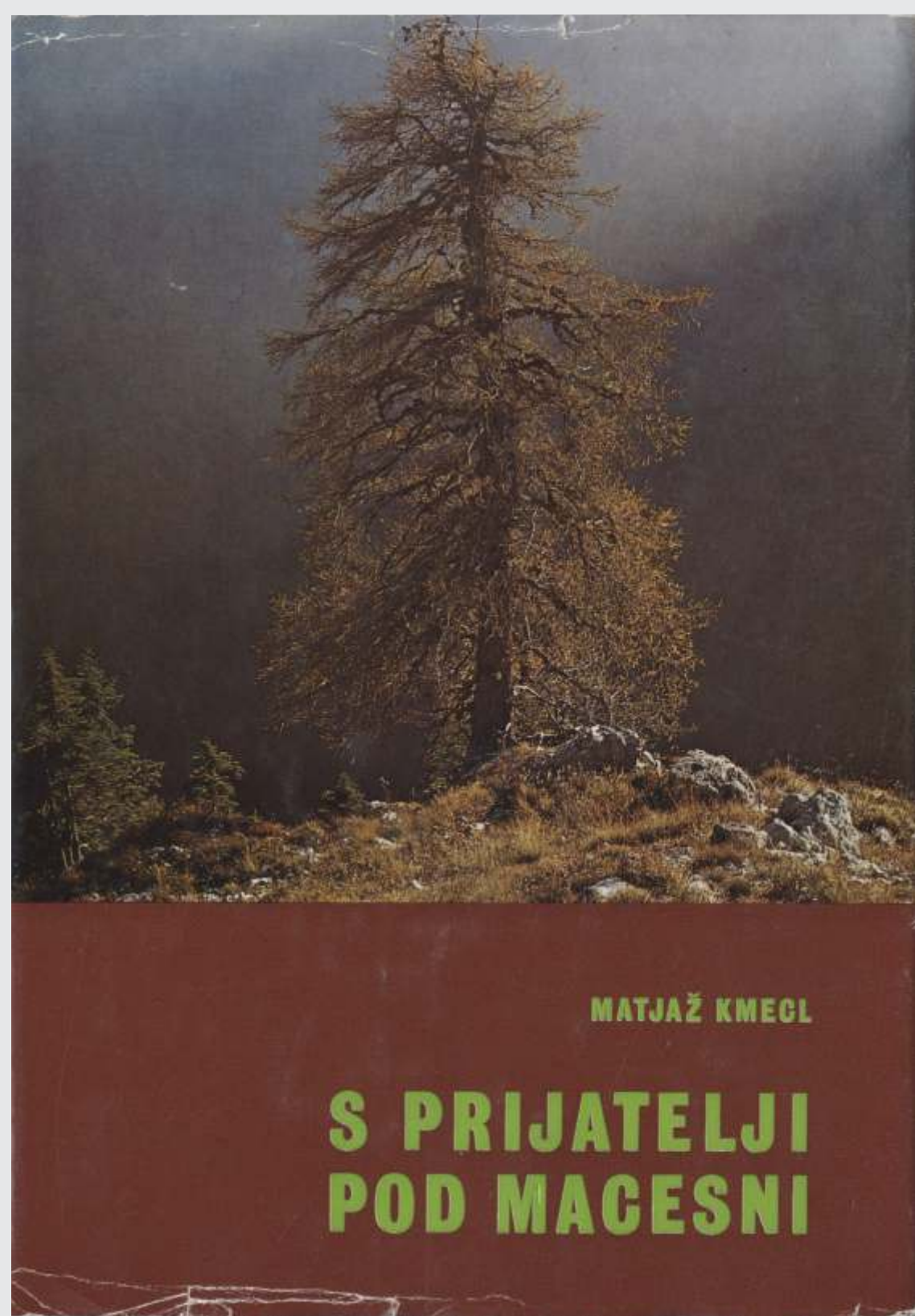
Strokovno delo

Dr. Matjaž Kmecl je sodeloval pri najrazličnejših strokovnih projektih, uredništvih in organih. Ustanovil je Jezikovno razsodišče, ki so ga sestavljali Janko Moder, Janez Gradišnik, Jože Toporišič, Janez Sršen in Matjaž Kmecl. Bil je med ustanovitelji Poletnega seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, področni in glavni urednik strokovnega časopisa Jezik in slovstvo, sourednik Problemov. Dvakrat je vodil prenavljanje učnih načrtov za pouk slovenščine. Z referati in predavanji je sodeloval na slavističnih kongresih, gostoval je tudi na univerzah v tujini: na Dunaju, v Celovcu, Moskvi, Trstu, Sidneyu, Beogradu in drugje. Vodil je različne žirije (za Prešernove, Župančičeve, Avnojske nagrade). Od leta 1986 do 1990 je bil predsednik sveta Boršnikovega srečanja, po letu 1986 predsednik sveta Mladinske knjige in po letu 1987 sveta Triglavskega narodnega parka ter nekaj časa predsednik sveta SNG Drame v Ljubljani. Najprej je objavljala literarne kritike in sodeloval pri skupinskih raziskovalnih delih. Usmeril se je predvsem v raziskovanje pripovedne proze. V samostojnih delih obravnava področje literarne teorije, ki je nepogrešljiv priročnik pri študiju literature. Osrednje teme njegovih literarnozgodovinskih raziskav so literarni programi, Fran Levstik in sodobna slovenska književnost na avstrijskem Koroškem. Eno njegovih najodmevnejših del je pregled slovenske književnosti Tisoč let slovenske literature.

Leposlovje

Na področju leposlovja se je Matjaž Kmecl uveljavil predvsem kot dramatik, najprej z radijskimi igrami. Te so bile izvajane v številnih slovenskih in tujih radijskih hišah. Zanje je prejel več nagrad. Prevedene so v petnajst tujih jezikov. Poleg tega je napisal še več gledaliških iger, v katerih je obdeloval predvsem slovenske mite (med drugimi *Lepa Vida ali problem svetega Ožbalta*, *Friderik z Veroniko ali Grofje celjski danes in nikoli več*, *Levstikova smrt in Mutasti bratje*), več monoloških portretov, monografije (med drugimi *Slovenija iz zraka*, *Postojna* in *Ljubljana*), knjige o planinah (med drugimi *S prijatelji pod macesni*), avtobiografsko besedilo *Sveti Lenart, vrtnice in gamsov skret* ter priročnik o vrtnicah *Kako nastane vrtnica*. Je soscenarist nadaljevanke o Prešernu. Za kulturnozgodovinski prikaz Slovenije po pokrajinah *Zakladi Slovenije* je prejel Župančičevo nagrado. Njegovo literarno udejstvovanje pa ni omejeno samo na izbrana omenjena dela, temveč je mnogo obširnejše. Vsega skupaj je napisal preko tisoč tristo prispevkov, člankov in razprav.

Od politike do vrtnic

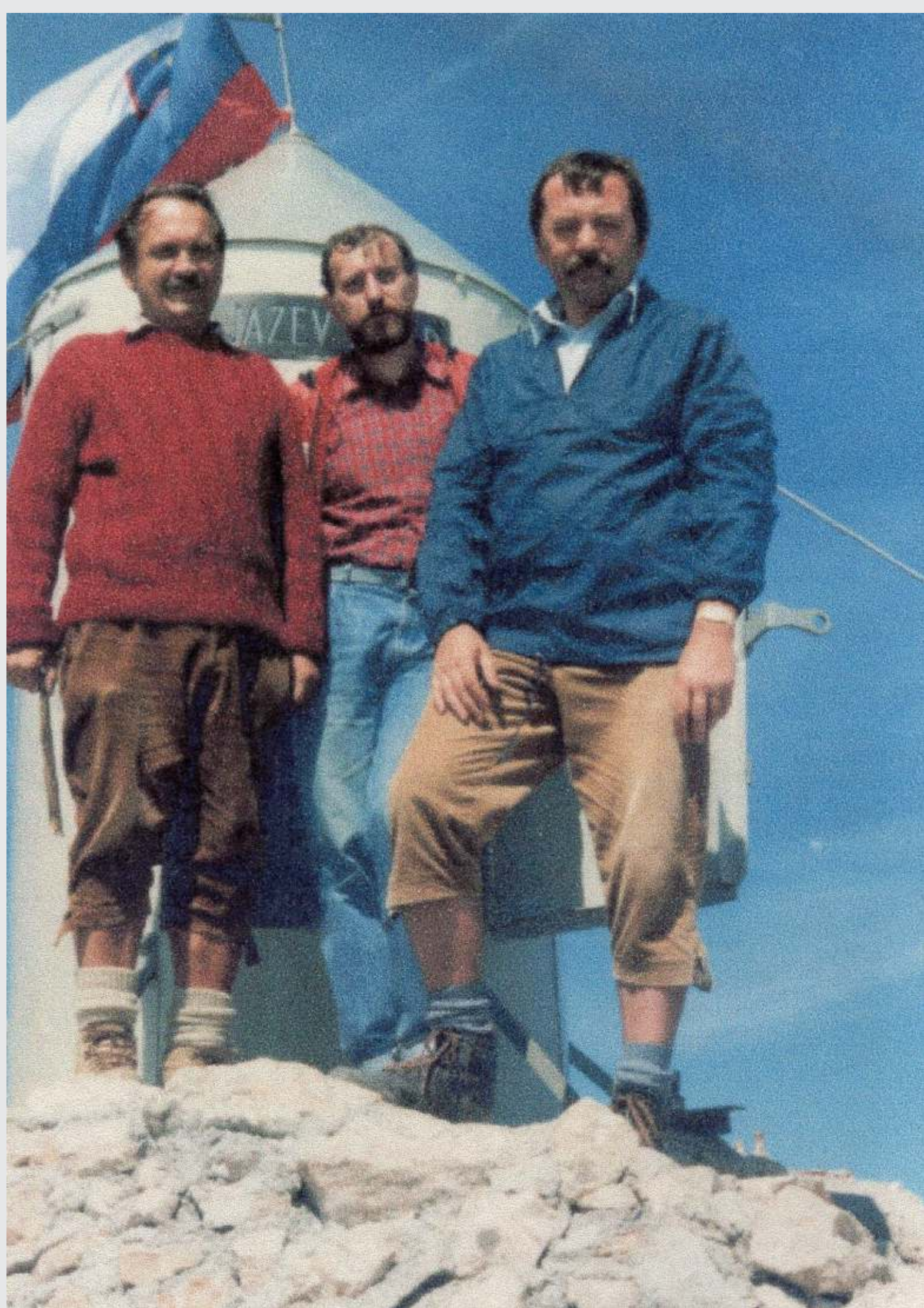
V osemdesetih letih je vstopil v politiko. V vlado ga je povabil Janez Zemljarič, takratni predsednik vlade. Postal je minister za kulturo. V njegovem času so ukinili davek za knjige, zmanjšali davke za najem ateljejev, denar za kulturo je bil v rokah kulturne skupnosti. Že kot minister je bil član Centralnega komiteja ZKS. Mandat mu je potekel leta 1986, Milan Kučan ga je takrat povabil v predsedstvo CK ZKS. Pričenjal se je proces razpadanja Socialistične federativne republike Jugoslavije in sestop z oblasti. Januarja 1990 so s kolegi iz delegacije protestno zapustili zadnji kongres ZKJ v Beogradu. Na prvih večstrankarskih volitvah je postal član predsedstva Republike Slovenije. Poleg dr. Matjaža Kmecla so bili izvoljeni še Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec ter bili med desetdnevno vojno del kolektivnega vrhovnega poveljstva. O politiki ne govori rad, raje se spominja zahajanja v slovenske gore, ki so zanj vir navdiha in notranjega miru. Že od malih nog pa ga navdušuje tudi cvetje. Z največjo radostjo se je posvečal vrtnicam. Požlahtnil je dve sorti, Prešerna in Trubarja, z ženo Andrejo pa sta ustvarila še Makalonco.

Predsedstvo republike Slovenije, leta 1990

Družinska slika z vnuki in taščo, leta 2003

Na Triglavu, leta 1992

Priprave na govor ob 50. obletnici mature

Na svojem vrtu v Ljubljani

Vrtnica Prešeren

Vrtnica Trubar

Velenjski nasad slovenskih vrtnic